

**Σύνοψη αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

5 Ιουνίου 2023

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Πολωνία)

Ημερομηνία της απόφασεως του αιτούντος δικαστηρίου:

27 Ιανουαρίου 2023

Ενάγοντες:

KCB

MB

Εναγομένη:

BNP Paribas Bank Polska S.A.

Αντικείμενο της υποθέσεως της κύριας δίκης

Αγωγή με αίτημα την κήρυξη της ακυρότητας σύμβασης δανείου και την επιστροφή ως αχρεωστήτως καταβληθέντος χρηματικού ποσού ισόποσου προς τις καταβληθείσες δόσεις του δανείου

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως

Ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές· νομική βάση: άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Προδικαστικά ερωτήματα

Έχουν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, καθώς

και οι αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας, την έννοια ότι αντιτίθενται σε νομολογιακή ερμηνεία διατάξεων του εθνικού δικαίου, σύμφωνα με την οποία:

1. ο καταναλωτής δεν δικαιούται να προβάλει αξιώσεις κατά του επαγγελματία από καταχρηστικές ρήτρες της σύμβασης, ενόσω δεν δηλώνει ότι δεν αποδέχεται τη διατήρηση σε ισχύ των καταχρηστικών αυτών ρητρών, ότι αποδέχεται τον αποκλεισμό της εφαρμογής τους και ότι κατανοεί και αποδέχεται τις συνέπειες του αποκλεισμού αυτού, στις οποίες περιλαμβάνεται και η ενδεχόμενη ακυρότητα της σύμβασης στο σύνολό της,

2. ο καταναλωτής δεν δικαιούται να προβάλει κατά του επαγγελματία αξίωση επιστροφής των αχρεώστητων παροχών που καταβλήθηκαν βάσει των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, ενόσω δεν προβαίνει στην ανωτέρω δήλωση,

3. η αξίωση του καταναλωτή για την επιστροφή των αχρεώστητων παροχών που καταβλήθηκαν βάσει των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών δεν καθίσταται απαιτητή, ενόσω ο καταναλωτής δεν προβαίνει στην ανωτέρω δήλωση,

4. ο επαγγελματίας δεν υποχρεούται να καταβάλει νόμιμους τόκους υπερημερίας, ενόσω δεν του έχει γνωστοποιηθεί η ανωτέρω δήλωση του καταναλωτή;

Παρατιθέμενες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: άρθρο 169, παράγραφος 1

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: άρθρο 38

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29): τέταρτη, εικοστή πρώτη και εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη· άρθρο 6, παράγραφος 1, και άρθρο 7, παράγραφος 1.

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Πολωνίας) της 2ας Απριλίου 1997: άρθρο 76 (αρχή της προστασίας των καταναλωτών).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (νόμος της 23ης Απριλίου 1964 - Αστικός Κώδικας) (Dz.U. αριθ. 16, θέση 93, όπως έχει τροποποιηθεί) (στο εξής: αστικός κώδικας).

Δικαιοπραξία η οποία είναι αντίθετη προς τον νόμο ή αποβλέπει στην καταστράτηγηση του νόμου είναι άκυρη, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από άλλη σχετική διάταξη, ιδίως αν προβλέπεται ότι οι άκυροι όροι της δικαιοπραξίας αντικαθίστανται από τις σχετικές διατάξεις του νόμου (άρθρο 58, παράγραφος 1).

Οι ρήτρες σύμβασης που συνάπτεται με καταναλωτή οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και πλήττει σοβαρά τα συμφέροντά του (μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες). Η παρούσα διάταξη δεν ισχύει για τις ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, όπως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια (άρθρο 385¹, παράγραφος 1).

Εάν μια συμβατική ρήτρα δεν είναι δεσμευτική για τον καταναλωτή σύμφωνα με την παράγραφο 1, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική για τα συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 385¹, παράγραφος 2).

Το συμβατό των ρητρών μιας σύμβασης με τα χρηστά ήθη εκτιμάται με βάση την κατάσταση κατά τον χρόνο συνάψεως της σύμβασης, λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου της, των περιστάσεων που περιβάλλουν τη σύναψή της, καθώς και των λοιπών συμβάσεων που συνδέονται με τη σύμβαση στην οποία περιλαμβάνονται οι όροι που αποτελούν αντικείμενο της εκτίμησης (άρθρο 385²).

Όποιος αποκόμισε περιουσιακό όφελος χωρίς νόμιμη αιτία με ζημία άλλου υποχρεούται να αποδώσει την ωφέλεια σε είδος και, αν αυτό δεν είναι δυνατό, να επιστρέψει την αξία της (άρθρο 405).

Οι διατάξεις των προηγούμενων άρθρων έχουν ιδίως εφαρμογή σε περίπτωση αχρεώστητης παροχής (άρθρο 410 § 1).

Η παροχή είναι αχρεώστητη αν αυτός που την εκπλήρωσε δεν υπείχε γενικώς υποχρέωση ή δεν υπείχε υποχρέωση έναντι του προσώπου προς το οποίο κατέβαλε, ή αν εξέλιπε η αιτία της παροχής ή δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος σκοπός της, ή αν η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής (άρθρο 410 § 2).

Εάν δεν ορίζεται προθεσμία για την εκπλήρωση της παροχής ή δεν προκύπτει τέτοια προθεσμία από τη φύση της ενοχής, η παροχή πρέπει να εκπληρωθεί αμέσως μόλις ο οφειλέτης προσκληθεί από τον δανειστή να εκπληρώσει την παροχή (άρθρο 455).

Εάν ο οφειλέτης καταστεί υπερήμερος ως προς την εκπλήρωση χρηματικής παροχής, ο δανειστής δύναται να αξιώσει τόκους υπερημερίας ακόμη και αν ο ίδιος δεν υπέστη ζημία ή η υπερημερία οφείλεται σε γεγονότα για τα οποία δεν ευθύνεται ο οφειλέτης (άρθρο 481, παράγραφος 1).

[ύψος του επιτοκίου υπερημερίας] (άρθρο 481, παράγραφος 2).

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Το 2007 οι ενάγοντες συνήψαν με τη δικαιοπάροχο της εναγομένης σύμβαση δανείου ποσού 128 035,51 ελβετικών φράγκων (CHF) για τη χρηματοδότηση της αγοράς κατοικίας. Η σύμβαση προέβλεπε ότι το προς εκταμίευση ποσό του δανείου δεν θα υπερέβαινε το ποσό των 300 000 ζλότι (PLN) και ότι η εξόφληση των οφειλών από τη σύμβαση θα γινόταν σε τραπεζικό λογαριασμό τηρούμενο σε CHF, το οποίο ήταν και το αποκλειστικό νόμισμα κίνησής του. Ο κανονισμός πιστωτικών προϊόντων της τράπεζας προέβλεπε ότι αν, κατόπιν εντολής του δανειολήπτη, η εκταμίευση του ποσού του δανείου πρέπει να γίνει σε άλλο νόμισμα και όχι σε εκείνο του δανείου, η τράπεζα θα μετατρέπει το ποσό στο άλλο νόμισμα με βάση την ισχύουσα σε αυτήν ισοτιμία αγοράς/πώλησης συναλλάγματος. Στην περίπτωση που το υπόλοιπο του τηρούμενου στο νόμισμα του δανείου λογαριασμού δεν επαρκούσε για την εξόφληση των οφειλών από τη σύμβαση δανείου, η τράπεζα είχε το δικαίωμα να χρεώσει άλλον λογαριασμό του δανειολήπτη, κατά περίπτωση κατόπιν μετατροπής του ποσού.
- 2 Την 1η Φεβρουαρίου 2021 οι ενάγοντες κατέθεσαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αγωγή κατά της τράπεζας με αίτημα, αφενός, να αναγνωριστεί η ακυρότητα της από 2007 σύμβασης δανείου και, αφετέρου, να υποχρεωθεί η εναγομένη να τους καταβάλει τα ποσά των 12 345,55 PLN και των 69 589,67 CHF (τα οποία αντιστοιχούν στις ήδη καταβληθείσες μηνιαίες δόσεις του δανείου), πλέον των νόμιμων τόκων υπερημερίας. Στις 29 Σεπτεμβρίου 2022 ενάγοντες υπέβαλαν έγγραφη δήλωση στην οποία εξέθεσαν ότι θεωρούν ως μη επιτρεπτές (καταχρηστικές) τις ρητρες της σύμβασης δανείου που αφορούν τη μετατροπή του ποσού του δανείου σε CHF και σε PLN και ότι, ως εκ τούτου, ενήγαγαν την τράπεζα. Επιπλέον, οι ενάγοντες επιβεβαίωσαν ότι τους επισημάνθηκε ο μη επιτρεπτός (καταχρηστικός) χαρακτήρας των ρητρών μετατροπής, το ενδεχόμενο κήρυξης εκ μέρους του δικαστηρίου της σύμβασης ως άκυρης και οι συνέπειες της ακυρότητας, ιδίως όσον αφορά τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων για αμοιβαία επιστροφή των παροχών που έχουν εκπληρωθεί και τη δυνατότητα προβολής της ένστασης παρακράτησης ή της ένστασης συμψηφισμού. Είναι δυνατή επίσης η άσκηση αγωγής για τη λεγόμενη αμοιβή για τη χρήση κεφαλαίου. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 27ης Ιανουαρίου 2022 το αιτούν δικαστήριο ενημέρωσε τους ενάγοντες για τις συνέπειες του χαρακτηρισμού των όρων της σύμβασης δανείου ως καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, καθώς και για τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης. Η ενημέρωση αφορούσε πληροφορίες παρόμοιες με εκείνες οι οποίες περιέχονται στην από 29 Σεπτεμβρίου 2022 δήλωση των εναγόντων.

Κύριοι ισχυρισμοί των διαδίκων της κύριας δίκης

- 3 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι η σύμβαση δανείου περιέχει καταχρηστικές συμβατικές ρητρες που επισύρουν την ακυρότητά της και ότι, ως εκ τούτου, η ενάγουσα οφείλει να τους επιστρέψει τις παροχές που έλαβε βάσει αυτής.

Αντιθέτως, η εναγομένη ζήτησε την απόρριψη της αγωγής και επισήμανε ότι η σύμβαση δανείου είναι έγκυρη και δεν περιέχει καμία καταχρηστική ρήτρα και ότι δεν υπήρξε καμία αχρεώστητη παροχή εκ μέρους των εναγόντων.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής

- 4 Κατά τη γνώμη του αιτούντος δικαστηρίου, οι όροι της σύμβασης δανείου που αφορούν τον τρόπο εκταμίευσης του δανείου και τον τρόπο εξόφλησης των δόσεων του αποτελούν καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες. Οι ρήτρες αυτές, κατά το μέτρο που προβλέπουν ότι σε περίπτωση εκταμίευσης/εξόφλησης σε PLN η μετατροπή γίνεται με βάση ισοτιμία την οποία καθορίζει η τράπεζα, παρέχουν στην εναγομένη απόλυτη ελευθερία όσον αφορά τη διαμόρφωση του περιεχομένου των παροχών των συμβαλλομένων. Περαιτέρω, η σύμβαση ορίζει επιπροσθέτως ανώτατο όριο του ποσού που μπορεί να εκταμιευθεί στους δανειολήπτες, χωρίς όμως να προβλέπει ελάχιστο ποσό που μπορεί να εκταμιευθεί. Μια τόσο εκτεταμένη διαφοροποίηση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τις ανωτέρω συμβατικές ρήτρες συνεπάγεται αντίθεση προς τις απαιτήσεις της καλής πίστης, δεδομένου ότι δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση (άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13). Οι ρήτρες αυτές αφορούν μεν τον καθορισμό του κυρίου αντικείμενου της σύμβασης, αλλά δεν είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό (άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13). Επιπλέον, οι ρήτρες αυτές δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης (άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13) και περιελήφθησαν σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτών.
- 5 Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες (άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13), ιδίως καθόσον πρόκειται για τους όρους της σύμβασης που διέπουν τον τρόπο εκταμίευσης του δανείου. Η σύμβαση δανείου δεν αποκλείει μεν τη δυνατότητα εκταμίευσης του δανείου σε CHF, αλλά, εν προκειμένω, δεν υπήρχε τέτοια δυνατότητα στην πράξη, δεδομένου ότι το ποσό που προέρχονταν από το δάνειο έπρεπε να κατατεθούν σε λογαριασμό που υπέδειξε ο πωλητής του ακινήτου, το οποίο οι ενάγοντες αγόρασαν με τίμημα εκφρασμένο σε PLN. Η πρακτική αδυναμία εκταμίευσης του ποσού του δανείου σε CHF έχει ως αποτέλεσμα τη μη επίτευξη του σκοπού της σύμβασης δανείου (χρηματοδότηση της δαπάνης για την αγορά κατοικίας). Δεν ήταν επομένως δυνατή η εκτέλεση της σύμβασης, δεδομένου ότι η τράπεζα δεν ήταν σε θέση να εκταμιεύσει το ποσό του δανείου. Στην περίπτωση αυτή, κατά το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η σύμβαση είναι άκυρη (άρθρο 58, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα), όπερ σημαίνει ότι οι συμβαλλόμενοι έχουν υποχρέωση αμοιβαίας επιστροφής όλων των παροχών που εκπλήρωσαν βάσει αυτής (άρθρο 405 του αστικού κώδικα, σε συνδυασμό με το άρθρο 410, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα) και ότι, επομένως, η τράπεζα οφείλει να επιστρέψει στους ενάγοντες ιδίως το ισόποσο όλων των δόσεων του δανείου πλέον νόμιμων τόκων από την έναρξη της

υπερημερίας (άρθρο 481, παράγραφοι 1 και 2, του αστικού κώδικα). Κατά μια άλλη νομολογιακή άποψη, την οποία το αιτούν δικαστήριο δεν συμμαρτίζει, η σύμβαση δανείου που συνομολογείται σε ξένο νόμισμα μπορεί να εκτελεστεί παρά την απάλειψη από αυτήν των καταχρηστικών ρητρών. Δεδομένου ότι το ποσό του δανείου ορίστηκε σε CHF, δεν μπορεί να αποκλειστεί η δυνατότητα απευθείας εκταμίευσης του δανείου στο ξένο νόμισμα για τον λόγο ότι ο δανειολήπτης ανέλαβε την υποχρέωση να καταβάλει στον πωλητή του ακινήτου ποσό σε PLN. Η σύμβαση πώλησης του ακινήτου, ως χωριστή σύμβαση, δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά την εκτίμηση του κύρους της σύμβασης δανείου. Δεδομένου ότι η σύμβαση δανείου, μετά την απάλειψη των καταχρηστικών ρητρών, δεν προέβλεπε καμία δυνατότητα εκταμίευσης του δανείου σε PLN, το ποσό που εκταμιεύθηκε υπέρ των εναγόντων αποτελούσε αχρεώστητη παροχή την οποία υποχρεούνται να αποδώσουν. Ωστόσο, δεδομένου ότι δεν είχαν λάβει de facto το ποσό του δανείου που προέβλεπε οι σύμβαση, δεν είχαν καμία υποχρέωση να εξοφλήσουν οποιαδήποτε δόση του δανείου. Στην περίπτωση διατήρησης της σύμβασης σε ισχύ μετά την απάλειψη των καταχρηστικών όρων, όλες οι παροχές που εκπλήρωσαν τα μέρη είναι αχρεώστητες και πρέπει να επιστραφούν. Η άποψη αυτή δεν μπορεί όμως να απορριφθεί άνευ ετέρου. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση που γίνει δεκτή η άποψη ότι η οδηγία 93/13 δεν έχει εφαρμογή στις αμοιβαίες αξιώσεις των μερών σε περίπτωση κήρυξης της ακυρότητας της σύμβασης. Πράγματι, δεν μπορεί να υπάρξει καμία αμφιβολία ως προς το ότι η οδηγία 93/13 έχει εφαρμογή όσον αφορά την άσκηση των αξιώσεων επιστροφής μεταξύ των μερών, όπως προκύπτει ιδίως από την απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Δεκεμβρίου 2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Naranjo, η οποία αφορούσε αυτήν ακριβώς την προβληματική. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία περιορίζει χρονικώς τα περί επιστροφής αποτελέσματα που συνδέονται με τη κήρυξη ως καταχρηστικής ρήτρας που περιέχεται στη σύμβαση (σκέψη 75).

- 6 Το παρόν προδικαστικό ερώτημα στο οποίο το αιτούν δικαστήριο προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, πρόκειται για επιτακτικού χαρακτήρα διάταξη (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουνίου 2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, σκέψη 40). Αυτό σημαίνει, κατ' αρχάς, ότι ο δικαστής που εντοπίζει καταχρηστική ρήτρα σε μια σύμβαση οφείλει να διαπιστώσει αυτεπαγγέλτως ότι η ρήτρα αυτή δεν δεσμεύει τον καταναλωτή. Ωστόσο, υπάρχει μια εξαίρεση από τον κανόνα αυτόν. Συγκεκριμένα, ο καταναλωτής μπορεί να αποφασίσει ότι επιθυμεί να δεσμευτεί από την καταχρηστική ρήτρα, οπότε η σύμβαση διατηρείται σε ισχύ στο σύνολό της (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Απριλίου 2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψεις 94–95).
- 7 Η ανωτέρω εξαίρεση και το δικαίωμα που παρέχεται στον καταναλωτή για επιβεβαίωση της ισχύος της καταχρηστικής ρήτρας οδήγησαν σε αποκλίσεις στη νομολογία των πολωνικών δικαστηρίων. Κατά την πρώτη άποψη, όσον αφορά το ζήτημα του νομικού χαρακτηρισμού της απόφασης του καταναλωτή για

διατήρηση σε ισχύ της καταχρηστικής ρήτρας, από τον επιτακτικό χαρακτήρα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προκύπτει ότι η καταχρηστική ρήτρα δεν δεσμεύει *ex tunc* τον καταναλωτή και ότι το δικαστήριο οφείλει να την απαλείψει από τη σύμβαση, χωρίς να λάβει υπόψη τις απόψεις των συμβαλλομένων μερών. Το εθνικό δικαστήριο πρέπει να διαπιστώσει ότι η ρήτρα παραμένει σε ισχύ μόνον εφόσον ο καταναλωτής συμφωνεί να δεσμεύεται από αυτήν. Η δήλωση του καταναλωτή περί επιβεβαίωσης της ισχύος της καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας αποτελεί δικαιοπραξία του ουσιαστικού δικαίου με ισχύ *ex tunc* και συνίσταται στην επικύρωση της σύμβασης, η οποία ήταν εξ αρχής ελαττωματική. Ο καταναλωτής δεν έχει εντούτοις υποχρέωση να προβεί σε οποιαδήποτε δήλωση (βλ. ερμηνευτική απόφαση SN [Ανωτάτου Δικαστηρίου] της 20ής Ιουνίου 2018, III CZP 29/17 και απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 2022, II CSKP 898/22). Η δεύτερη αντίθετη άποψη δέχεται κατ' ουσίαν ότι η μη επιτρεπτή συμβατική ρήτρα είναι εξ αρχής και αυτοδικαίως ανενεργή έναντι του καταναλωτή ο οποίος μπορεί εκ των υστέρων να συγκατατεθεί ελεύθερα και με επίγνωση των συνεπειών στη ρήτρα αυτή και να την ισχυροποιήσει αναδρομικώς. Ωστόσο, κατά την άποψη αυτή, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει αν η καταχρηστική συμβατική ρήτρα δεσμεύει τον καταναλωτή μόνον αφού αυτός προβεί στη σχετική δήλωση. Δεδομένου ότι η ισχύς της καταχρηστικής ρήτρας εξαρτάται από την απόφαση του καταναλωτή, η ρήτρα εξακολουθεί να είναι ανενεργή ενόσω ο καταναλωτής δεν έχει λάβει την απόφαση αυτή. Εάν όμως η καταχρηστική ρήτρα έχει καθοριστική σημασία για την ύπαρξη της σύμβασης στο σύνολό της, τότε ολόκληρη η σύμβαση είναι ανενεργή. Ενόσω ο καταναλωτής δεν λαμβάνει απόφαση για την τυχόν επιβεβαίωση της ισχύος καταχρηστικής ρήτρας, κανένα από τα μέρη δεν μπορεί να αξιώσει νομίμως την εκπλήρωση παροχής από τη σύμβαση ή την επιστροφή παροχής που εκπληρώθηκε σε εκτέλεση καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας – δεδομένου ότι πριν από την απόφαση του καταναλωτή δεν είναι γνωστό αν η ρήτρα είναι δεσμευτική για τους συμβαλλομένους. Εντούτοις, αν ο καταναλωτής ενημερωθεί δεόντως για τα δικαιώματά του και δηλώσει μετά την ενημέρωση αυτή ότι δεν συγκατατίθεται στην επιβεβαίωση της ισχύος της καταχρηστικής ρήτρας και ότι αποδέχεται τις σχετικές συνέπειες (συμπεριλαμβανομένης της ενδεχόμενης ακυρότητας της σύμβασης), τότε αίρεται η ανενέργεια της σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή, η καταχρηστική ρήτρα δεν δεσμεύει *ex tunc* και κάθε παροχή που έγινε βάσει αυτής πρέπει να επιστραφεί. Η πρώτη άποψη, κατά τη γνώμη του αιτούντος δικαστηρίου, ανταποκρίνεται καλύτερα στους σκοπούς της οδηγίας 93/13, ενώ η δεύτερη ενέχει τον κίνδυνο αποτελεσμάτων τα οποία ενδέχεται να μη συμβιβάζονται με το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας. Πράγματι, δεδομένου ότι το εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να συναγάγει όλες τις συνέπειες του γεγονότος ότι συμπεριελήφθησαν στη σύμβαση καταχρηστικές ρήτρες, χωρίς να προηγηθεί η δήλωση του καταναλωτή, περιορίζεται η έκταση της προστασίας που παρέχει στους καταναλωτές η οδηγία 93/13. Η οδηγία όμως δεν επιβάλλει στους καταναλωτές καμία υποχρέωση να προβούν σε ενέργειες (συμπεριλαμβανομένης δήλωσης με συγκεκριμένο περιεχόμενο) και δεν προβλέπει καμία συνέπεια εις βάρος των καταναλωτών λόγω της μη ανάληψης αυτών των ενεργειών. Αντιθέτως, το Δικαστήριο έχει

επανελημμένα επισημάνει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή και ότι αυτές πρέπει να θεωρούνται ως ουδέποτε υπάρξασες έναντι αυτού (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Δεκεμβρίου 2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Naranjo, σκέψη 61). Αυτό είναι συνέπεια του επιτακτικού χαρακτήρα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, όπερ συνεπάγεται ότι τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να διαπιστώνουν αυτεπαγγέλτως ότι ο καταναλωτής δεν δεσμεύεται από καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες. Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε στη σκέψη 28 της απόφασης της 21ης Φεβρουαρίου 2013, C-472/11, BaniF Plus Bank, ότι, «για την πλήρη αποτελεσματικότητα της προβλεπόμενης από την οδηγία προστασίας απαιτείται ο εθνικός δικαστής, ο οποίος διαπίστωσε αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας ρήτρας, να μπορεί να συναγάγει τις συνέπειες της διαπιστώσεως αυτής, χωρίς να αναμένει έως ότου ο καταναλωτής, αφού ενημερωθεί σχετικά με τα δικαιώματά του, προβεί σε δήλωση με την οποία ζητεί να ακυρωθεί η εν λόγω ρήτρα» (ομοίως, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30ής Μαΐου 2013, C-397/11, Jötös, σκέψη 42, και C-488/11, Asbeek Brusse και de Man Garabito, σκέψη 50). Αυτό σημαίνει ότι ο καταναλωτής δικαιούται να αποφασίσει αν θα επιβεβαιώσει την ισχύ των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, αλλά δεν έχει υποχρέωση να προβεί σε οποιαδήποτε σχετική δήλωση. Επομένως, δεν επιτρέπεται να συναχθούν αρνητικές συνέπειες για τον καταναλωτή για τον λόγο ότι δεν προέβη σε τέτοια δήλωση ή ότι προέβη σε αυτήν μετά την παρέλευση της προθεσμίας που έταξε το εθνικό δικαστήριο.

- 8 Παράλληλα, η νομολογιακή πρακτική βάσει της οποίας ο καταναλωτής υποχρεώνεται να προβεί σε δήλωση με συγκεκριμένο περιεχόμενο έχει ως συνέπεια ότι, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης της υποχρέωσης αυτής, ο καταναλωτής δεν μπορεί να τύχει έννομης προστασίας παρά το γεγονός ότι η σύμβαση στην οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος περιέχει καταχρηστικές ρήτρες. Περιορισμός της προστασίας αυτής υπάρχει και στην περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο εξαρτά από την ανωτέρω δήλωση του καταναλωτή τόσο το απαιτητό της αξίωσής του για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων βάσει της καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας όσο και την υπερημερία του επαγγελματία ως οφειλέτη. Στο σημείο αυτό, πρέπει να επισημανθούν οι πρακτικές περιπλοκές – ενδέχεται τα δικαστήρια να μη δέχονται τις δηλώσεις των ίδιων των καταναλωτών και να τους υποχρεώνουν να τις υποβάλουν με τη χρήση εντύπου το οποίο έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο. Επιπλέον, ανάλογα με το δικαστήριο το περιεχόμενο της ενημέρωσης και των εντύπων διαφέρει, όπερ έχει ενίοτε ως αποτέλεσμα το δευτεροβάθμιο δικαστήριο να θεωρεί εσφαλμένη ή ανεπαρκή τη δήλωση που υπέβαλε ο καταναλωτής ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Επιπροσθέτως, στην περίπτωση γραπτής δήλωσης του καταναλωτή ορισμένα δικαστήρια απαιτούν την επίδοση αντιγράφου της στον επαγγελματία, ενόσω δε δεν γίνεται η επίδοση, η αξίωση του καταναλωτή δεν είναι απαιτητή. Αυτό έχει σημαντικές πρακτικές συνέπειες. Πράγματι, κατά το μέτρο που, μόνον εφόσον η δήλωση του καταναλωτή έχει περιεχόμενο αποδεκτό από το εθνικό δικαστήριο, η αξίωσή του καθίσταται απαιτητή και ο επαγγελματίας περιέρχεται σε υπερημερία οφειλέτη, η έκταση της αξίωσής του καταναλωτή για επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων εξαρτάται από τον χρόνο της δήλωσής του. Η άρση των ανωτέρω

αμφιβολιών είναι κρίσιμη για τη διάγνωση της υπό κρίση υπόθεσης. Ανάλογα με το ποια από τις ημερομηνίες (κατάθεσης της αγωγής, επίδοσης στον εναγόμενο, υποβολή της δήλωσης) θα θεωρηθεί ως ημερομηνία κατά την οποία η αξίωση των εναγόντων κατέστη απαιτητή, θα διαφέρει η ημερομηνία από την οποία πρέπει να επιδικαστούν σε αυτούς τόκοι εις βάρος της εναγομένης.

- 9 Το ενδεχόμενο ενός τόσο σημαντικού περιορισμού της έκτασης των αξιώσεων των καταναλωτών για επιστροφή των αχρεώστητων παροχών εγείρει αμφιβολίες ως προς ενδεχόμενη αντίθεση προς την αρχή της αποτελεσματικότητας. Σε περίπτωση όπου η αξίωση επιστροφής των αχρεώστητων παροχών καθίσταται κατ' αρχήν απαιτητή μετά την πρόσκληση για εκπλήρωση της παροχής (άρθρο 455 του αστικού κώδικα), η επιβολή πρόσθετων υποχρεώσεων στους καταναλωτές που διεκδικούν τα δικαιώματά τους από καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που έχουν συνάψει φαίνεται να παραβιάζει επίσης και την αρχή της ισοδυναμίας. Επιπλέον, εφόσον η αξίωση του καταναλωτή δεν είναι απαιτητή, δεν μπορεί να γίνει συμψηφισμός με αξίωση του επαγγελματία κατά του καταναλωτή (άρθρο 498, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα). Η έλλειψη σαφήνειας ως προς το χρονικό σημείο κατά το οποίο η αξίωση του καταναλωτή καθίσταται απαιτητή δυσχεραίνει επίσης τον ακριβή καθορισμό του ύψους της – διότι, εάν ο οφειλέτης επιθυμεί να εκπληρώσει την οφειλή του που εκφράζεται σε αλλοδαπό νόμισμα (εν προκειμένω σε CHF), η αξία του ξένου νομίσματος καθορίζεται βάσει της μέσης συναλλαγματικής ισοτιμίας που ανακοινώθηκε από τη Narodowy Bank Polski (Εθνική Τράπεζα της Πολωνίας) την ημέρα κατά την οποία η αξίωση κατέστη απαιτητή (άρθρο 358, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα).
- 10 Το αιτούν δικαστήριο δεν αμφισβητεί τη σημασία της ενημέρωσης του καταναλωτή για τις συνέπειες της απάλειψης των καταχρηστικών ρητρών από τη σύμβαση. Η υποχρέωση παροχής τέτοιας ενημέρωσης προκύπτει άμεσα από τη σκέψη 99 της απόφασης του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-19/20, Bank BPH. Ωστόσο, μια τέτοια ερμηνεία φαίνεται αντίθετη προς τους σκοπούς της οδηγίας, σύμφωνα με την οποία η αποτελεσματικότητα της άσκησης, εκ μέρους του καταναλωτή, των αξιώσεων επιστροφής των αχρεωστήτως καταβληθέντων περιορίζεται από την ανάγκη ενημέρωσης του καταναλωτή και διασφάλισης του ότι ο καταναλωτής κατανόησε την ενημέρωση αυτή. Ομοίως, το δικαίωμα του καταναλωτή να αποδεχθεί τις καταχρηστικές ρήτρες της σύμβασης (οι οποίες μπορεί να μην τον ενδιαφέρουν καθόλου) δεν πρέπει να τον περιάγει σε δυσμενέστερη νομική θέση από εκείνη στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε το δικαίωμα αυτό.